

“Folklor ve Eğitim”

“Folklore and Education”

Güney, Eflatun Cem. (1966). *Folklor ve Eğitim*. Millî Eğitim Basımevi

 Nalan Özbey¹

¹Dr. Öğr. Üyesi. Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü. nalan.ozbey@kafkas.edu.tr

Giriş

Eğitim toplumsallaşma işidir. Çocuğu toplumsallaştırarak eğitir. Toplumsallaşma bireyin içinde yaşadığı toplumun normlarını, değerlerini, kendisine biçilen rolleri, tutumları, davranış yapılarını, toplumsal etkileşim için gerekli benlik ve kimlik duygusunu kazanma, içinde yaşadığı kültürü içselleştirme sürecidir (Bakırcıoğlu, 2016, s.1527). Eğitim formal ve informal olarak iki şekilde sınıflandırılabilir. Formal kısmı okullarda yapılan planlı ve programlı eğitimken, informal kısmı ise insanların kendiliğinden, doğal yollardan eğitim alma amacı olmadığı halde bile edindiği bilgi ve deneyimlerden öğrenmesini sağlamaktadır. Çınar (2022), informal eğitimin alt kategorilerine etnopedagoji ve etnoandragoji kavramlarını ekleyerek informal kısmının anlam kazanmasını sağlamış, eğitim bilimleri alanyazınına katkı sağlamıştır. Ona göre formal eğitim buzdağının görünen kısmı informal eğitim ise buzdağının su altında kalan, görünmeyen ve büyük kütlelerini oluşturan kısmıdır. Bu açıklamadan yola çıkarak okullarda verilen resmi eğitimle ulusal eğitim politikası kapsamında ülküsel bir insan modeli yetiştirmek isteniyorsa informal eğitimi ve içeriği hakkında bilgi sahibi olmak gerektiği söylenebilir. Eğitim politikalarının “millî” olma zorunluluğu düşünüldüğünde informal eğitimin yani millî kültürü aktarma sürecinin önemi yadsınamaz. Millî kültürün en önemli yapıtaşlarından biri de hiç şüphesiz ki folklor ürünleridir.

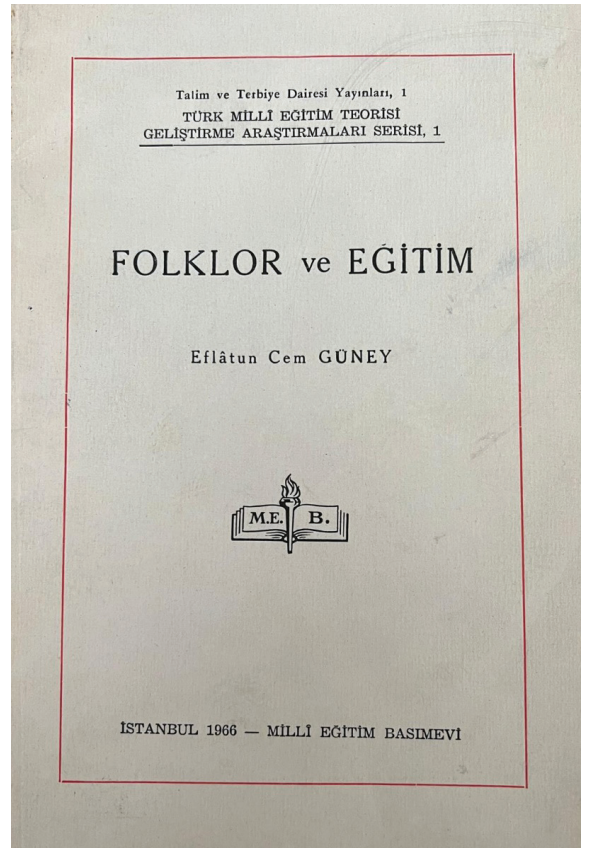
Folklor (halkbilim); “bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bireşime vardırılmayı amaçlayan bir bilimdir.” (Örnek, 1995,s.15). Folklor hem insan gruplarının geçmişten getirdiği izleri aktarır hem de güncel yaşamda var olan kültürel değerlerin de genç kuşaklara iletilmesini sağlar. Millî kültürün aktarımı kültürel zenginliğimizin genç dimağlara yerleştirilmesi bakımından önemlidir. Fikir temelleri “millî kültür” alanı üzerine örülmüş bir fikir dünyasına sahip olan en önemli folklor araştırmacılarından biri de şüphesiz ki Eflâton Cem Güney’dir. Bu yazıda Güney’in “Folklor ve Eğitim” adlı kitabı incelenmiştir.

Eflâton Cem Güney Kimdir?

Eflâton Cem Güney (Eflâton Reşid) 1896 yılında Hekimhan'da dünyaya gelmiştir. 1903 yılında babasının vefatı üzerine ailesiyle birlikte amcasının maddî ve manevî himâyesi altına girmiştir. Güney, 1917-1918'de Sivas Sultânisi'nin Edebiyat kolundan mezun olmuş ve Öksüz Yurdu olan okulun Türkçe Öğretmenliğine atanmıştır. Bundan sonra ise yine farklı illerde Türkçe ve Edebiyat Öğretmenliği, Araştırma Görevlisi, İstanbul Maârif Müdür Muâvinliği görevlerini gerçekleştirmiştir (Mutlu, 2014). Güney'in masal babası olarak anılıp, masal alanındaki çalışmaları dünya çocuk ve gençlik edebiyatının en iyi örnekleri arasında sayılmış, ona Andersen Ödülü verilmiş, "Açıl Sofram Açıl" kitabındaki masalları 55 milletten şeref listesine alınmış, 11 eser arasında en mükemmeli kabul edilmiş, kendisine Andersen Payesi Şeref Diploması ve Dünya Çocuk Edebiyatı Sertifikası verilmiştir. 1960'ta "Dede Korkut Masalları" ile aynı ödülü bir kez daha alışı onur kaynağıdır. Fakat diğer önemli çalışmaları da göz ardı edilmemelidir (Yardımcı, 2014). Eflâton Cem Güney, toplam olarak 62 eser vermiş üretken bir yazardır. Eserlerini; masallar, halk hikâyeleri, halk fıkraları, âşıklar ve şiiirleri, halkiyat, halk eğitimi, şiir ve nesir başlıkları altında toplamamız mümkündür (Görkem, 2014).

Güney'in folklor eğitimi hakkındaki düşüncelerini anlatan en kapsamlı çalışma olan "Folklor ve Eğitim" adlı eser alanyazına kazandırılan önemli bir kaynaktır. Güney'in 1965 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının "Türk millî eğitim teorisi geliştirme araştırmaları" adına folklorumuzun eğitimimizle ilişkilerini tahlil etmek amacıyla hazırladığı "Folklor ve Eğitim" başlıklı rapor beş bölümde ele alınmıştır. Birinci bölüm olan "folklor ve eğitim" kısmında; Türk millî eğitiminin sistematik bir teoriye bağlanması için incelenecek kaynaklar arasına folklorunda ele alınması gerektiği belirtilmektedir. Folklor "millî kültür hazinelerimizden birisi" ve "binlerce yıl ötesinden beri Türk topluluklarının yüreğinden doğarak birikmiş olan bir millî ve manevi cevherler hazinesidir." (Güney, 1966, s.1). Güney, folklorun millî eğitimle ilişkisinin gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü folklorun ve millî eğitimin ortak teması "millî kültür"dür. Millî kültür hazinelerinden biri olan ve bireyi içinde yaşadığı toplumun sosyal örgüsüne bağlayan folklorun, hem yaygın hem de örgün eğitim çalışmalarında kaynak olarak kullanılması gerekmektedir.

Güney, yaygın eğitimi "bilime dayanan bir eğitim değildir, canlı bir gelenek halinde yaşayan inanış ve davranışların bize geçmesi, bizim de içimize sinmesi, bizi de topluma bağlanmasıdır." (Güney, 1966, s.1) şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre insan yaşadığı toplumun görüş, düşünce ve inanışlarını benimser. Bu benimseme kimi zaman telkin, kimi zaman taklit, kimi zaman da ruhi sirayet yoluyla gerçekleşmektedir. Güney yaygın eğitimde kullanılan Türk halkının maddi ve manevi varlığının kaynakları olan folklor mahsullerinden (ninniler, masallar, hikâyeler, fıkralar, tekerlemeler, bilmeceler vb.) örnekler vererek insanın benliğini bulmaya çalıştığını ve kendi toplumunun bir yansıması haline geldiğini belirtmektedir. Fakat yazar yaygın eğitimin sadece "yaşanılan zaman ve çevrenin geleneklerini naklettiğini", bilime dayanan bir

eğitimle ise “... yetişme çağındakilerin ruh ve yapılarını bu cevherlerle işleyerek cemiyet varlığının kopmaz bir parçası haline getirmenin...” (Güney, 1966,s.4) mümkün olacağını ifade etmektedir.

Kitabın *Folklor Edebiyatı* başlıklı ikinci bölümünde; millî eğitimle olan ilişkilerini belirtmek için öz bir edebiyat olan folklor edebiyatımızın kadrosu içine giren millî destanlar, destan tipi hikâyeler, halk hikâyeleri, halk masalları, mitler ve halk efsaneleri, halk fıkraları, atasözleri ve halk türküleri ayrı ayrı ele alınarak eğitimde yukarıda adı geçen anlatı türündeki eserlerden nasıl yararlanılması gerektiği, maddeler halinde sunulmuştur.

► Millî destanlar ve destan yapıları hikâyeler: Güney’e göre millî destanlar “Türk topluluklarının yüreğindeki büyük çarpıntıdan doğan, milletimizin binlerce yıl önceki yaşantılarını, inanış ve bağlanışlarını dile, tele getiren millî mahsullerdir.” (Güney, 1966, s.7). Yazara göre İslam’dan sonraki Türk edebiyatı, divan edebiyatı, Tanzimat’tan sonraki edebiyat ve Batı edebiyatının bir sonraki eğitim öğretim yılında da öğretimi gerçekleştirilmekte fakat İslam’dan sonraki Türk edebiyatı için böyle bir durumun söz konusu olmadığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla millî destanlarımızın içeriği düzenlenirken de dikey kaynaşıklık ilkesine uyulmadığı söylenebilir. Özellikle genç nesillerin ruhunun millî destanlarla doyurulması için millî eğitimin “millî destanlarımızın özlü metinlerle derinleştirilmesi...” ve “...asliyetini, orijinalitesini kaybettirmeden, epik bir şiir havası içinde hazırlanacak örneklerinin (okuma kitapları)na da serpiştirilerek Türk çocuklarının atalarının yaratıcı, yaşatıcı ruhuyla duygulanırılması ...” (Güney, 1966, s.7) çalışmalarını yapması gerektiğini vurgulanmaktadır. Güney, destan yapıları hikâyeler olarak Oğuz boylarının en önemli hazinesi olan Dede Korkut hikâyelerini emsal göstermiştir. Ona göre bu hikâyeler “Eski Türklerin ahlak ve seciyelerini, aile ve cemiyet hayatlarını, barışta ve savaşta örf ve âdetlerini canlandırmaktadır.” (Güney, 1966,s.7). Millî eğitimin görevi geçmişle bugün arasında kültürel bağ kurup, kültürel değerlerin bir sonraki nesillere aktarılması için Dede Korkut hikâyelerinin çeşitli yaş gruplarının özellikleri dikkate alınıp yumuşatılarak okuma kitaplarına konulmasıdır (Güney, 1966, s. 7).

► Halk hikâyeleri, halk masalları, halk efsaneleri, halk fıkraları: Millî eğitime kaynak olabilecek ve kültürel değerleri içinde barındıran folklor mahsulü olan sözlü gelenek türlerinden birisi halk hikâyeleridir. Güney ’e göre halk hikâyeleri içerisinde “aşk, kader, doğruluk, iyilik, güzellik, hasret, hamaset, hâsılı” gibi kavramları barındırdığından dolayı Türk halkı bu hikâyelerle adeta özdeşleşmektedir. Fakat halk hikâyeleri sözlü bir gelenek olduğu için zamanla unutulmuş, basılanlar ise ticari amaç güttüğünden dolayı özünü kaybetmiştir. Bu amaçla millî eğitime düşen görev geçmişten geleceğe aktarılan halk hikâyelerini halk üslubu ile yeniden eski haline döndürerek millî kütüphanemizde yerini almasını sağlamaktır. Ayrıca anlatma esasına bağlı bir tür olan halk hikâyesine okuma kitaplarında çokça yer verilerek, halk edebiyatımızın nazım şekilleri öğretilirken halk hikâyelerinin de iç dış yapıları gösterilmelidir (Güney, 1966, ss.8-9).

Halk masallarını halk hikâyelerinden ayıran en önemli özellik halk masallarının dayanağı olan gerçeklik kavramının arka planda kalarak yerini olağanüstü olaylara bırakmasıdır. Kökleri geçmişe dayalı olan halk masalları çocukların ruhunu en iyi örneklerle inşa etmesi nedeniyle eğitim açısından değerli görülmektedir. Oysaki Türk insanı masalların belirtilen eğitici ve öğretici gücünden yeterince yararlanmamaktadır. Güney, masalların eğitim değerinin artırılması ve yeterince istifade edilebilmesi için çocuk eğitimine yarar nitelikte hazırlanan masalların okul kitaplarına alınması, pedagojik hususlar göz önüne alınarak masalların derlenmesi ve derlenen masallardan en nitelikli olanın seçilmesi, yeni sosyal şartların gereği çocukların masallardan kazanımlar elde etmesi için radyo gibi eğitim araçlarından yararlanılması, bütün çocuk ve gençlik dünyasını kazanmak adına masallarımızın kültür propagandası aracı olarak görülmesinin sağlanması ve yabancı dillere çevrilmesi gerektiğini belirtmektedir (Güney, 196, ss.9-11).

Mitler ve halk efsaneleri: Masalımsı ürünlerden toplumun inançlarına dayanması ile farklılık gösteren mitler ve efsaneler çocuğun hayal dünyasının zenginleşmesini sağlayan millî kültür hazinelerinden birisidir. Mitler tabiatın hayal gücüyle çözümlenmiş yaradılış öyküsüyken, efsaneler geçmişte gerçekten olmuş olaylar ve yaşamış kişiler hakkında daha sonra halkın kendi hayalinden kattığı unsurlarla gerçeklikleri unutulmuş millî ve manevi cevherlerdir. Masal ve hikâyelerimiz gibi “Anadolu efsanelerini” de derleyip, toplayarak değerlendirme yapıp çocukların yaş seviyelerine uygun olarak onların hayal dünyalarının zenginleşmesi için faydalanmaları sağlanmalıdır (Güney, 196, s.12).

Halk fıkraları: Güney’in, “olayları mizahın süzgecinden geçiren bir çift sözün çerçevesi içinde ifade etmek sanatı” olarak tanımladığı halk fıkraları fikir, mizah ve sanat unsurlarından oluşur. Fıkraların özünü fikirler oluşturur, fikirler daha sonra latife şekline sokularak sevilmesi ve benimsenmesi sağlanır. Kimi zaman tebessümlere kimi zamanda gerçeklerin görülmesine neden olur. Bu sözlü cevherlerden eğitimde yararlanmak adına derleyip, “Letâif” kitapları taranarak fıkralar toplanıp konuşma diliyle kaleme alınmalıdır. Çocukların okuma kitaplarında Nasrettin Hoca gibi millî fıkraçılarımızın eserlerine yer verilmesi gerekmektedir (Güney,196,s.12).

➤ Atasözleri: “...atalarımızın hayat ve kâinat anlayışını özetleyen sözlerdir.” Yaşanmışlıklardan elde edilen tecrübeler sonucunda oluşturuldukları için inanılabilirlik özelliğine sahiptirler. Dolayısıyla çocukların eğitiminde de bu inanılabilirlik özelliğinden dolayı önem arz etmektedir. Atasözlerinin toplumun gidişine ve ahlak anlayışına uygun süzgeçten geçirilerek cep kitabı haline getirilip ve bu seçme atasözlerinden değer bulunanların yaşa göre hazırlanacak okuma kitaplarına eklenmesi sağlanmalıdır (Güney, 1966, ss.14-15).

➤ Halk türküleri: Güney’e göre folklor şiiri aynı zamanda folklor türküsü olan türkülerin asıl unsuru insandır. İnsanın duygu, düşünce, yaşantı başka bir deyişle iç ahengi türkülere yansıtılmıştır. Millî eğitim millî kültürü barındırıyor ise çocuk kitaplarında ve müzik derslerinde halk türkülerine yer verilip genç nesiller için millî ve orijinal bir sanat kaynağı olması sağlanacaktır (Güney, 1966, ss.15-17).

Halk Edebiyatı adlı üçüncü bölümde ise yazar halk edebiyatı çeşitlerine yer vererek eğitimde halk edebiyatının öneminden bahsetmiştir. Anadolu’da sözlü geleneğin bir devamı olan ve folklor mahsullerini (millî destanlar, masal ve hikâyeler, atasözleri, halk türküleri gibi) içinde barındıran halk edebiyatı diğeri ise konusunun folklor olmadığı âşık edebiyatı ve tekke edebiyatıdır. Güney’e göre özellikle lise seviyesindeki öğrencilere çeşitli halk edebiyatı örneklerini göstermek ve kabiliyetlerini geliştirmek adına, folklor ürünlerini barındıran” folklor ve halk edebiyatı antolojisi” hazırlanabilir. “...halkımızın bir zümre değil milletin ta kendisi, bir ana toplumdur. O halde halk edebiyatı da bir zümre edebiyatı değil millî bir edebiyattır...” şeklinde belirten Güney, millî kültür değerleri olan folklor cevherini barındıran halk edebiyatı mahsullerinin toplanıp bir araya getirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Güney, 1966, ss.18-19).

Kitabın dördüncü bölümünde *folklor ve halk eğitimi* kavramlarının ilişkisi üzerinde durulmuştur. Güney, bu noktada yetişkin eğitiminin folklor için bir dayanak olduğunu, halkın ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasını sağlayıp, uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmak için halk eğitimine önem verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Halk eğitimi için ise öncelikle folklor haritası hazırlanarak, köye hizmet götüren örgütlerin halkın inanış ve davranışlarını tanıyarak daha isabetli bir kalkınma planı düzenlemeleri sağlanabilir. Halkın okuma alışkanlığından başlayarak iyilik, doğruluk ve güzellik duygularını geliştirmek için halk eserlerinden faydalanılabilir. Çünkü halk bu eserlerde duygularını ve kaygılarını bulacaktır. Ayrıca halk ağzı, seviyesi ve diliyle kılavuz eserler hazırlanarak eserlerdeki anlatılanları anlamaları, anladığını yapmaları ve yeniliklere atılmaları sağlanmalıdır (Güney, 1966, ss.20-22).

Kitabın son bölümünde ise *folklor ile ilgili bir müessese* kurulmasının önemi üzerinde durulmaktadır. Bunun ismi folklor enstitüsü olabileceği gibi bu kuruluşa farklı bir ad da verilebilir. Yazar'a göre geçmişten gelen kültür bağlarının koparılmaması ve bu bağlarla çağdaş uygarlığına giden bir köprü kurulması isteniyorsa sözlü gelenek olan folklor mahsullerinin derlenip taranması, işlenip değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylece millî kültür kaynağımız olan millî cevherlerimiz millî eğitimimize bir kaynak olacaktır (Güney, 1966, ss.23-25).

Sonuç olarak bakıldığında "Folklor ve Eğitim" kitabı genel anlamda Türk folklorunun yaygın ve millî eğitimle nesilden nesile nasıl aktarılması gerektiğini vurgulamak için tasarlanmıştır. Yaygın eğitimle; yaşanan zaman ve çevrenin canlı gelenekleri aktarılırken, geçmişten izler taşıyan yaşama düzeni, gelenek, görenek, inanış, dünya görüşünü temel alan maddi ve manevi bütün kültür öğeleri ise bilime dayalı olan millî eğitimle aktarılır. Bu öğelerin millî eğitimin özünü oluşturduğu gerçeğinden hareketle çocuklarımızın kuşaklar boyunca birinden diğerine aktarılıp biriktirilen folklor cevherleriyle millî kültürlerini oluşturup, öz kimliklerini korumaları, bu cevherlerden fikrî, ruhî, ahlaki ve dil gelişimi bakımından yararlanmaları için folklor ürünlerinin derlenip, toplanıp, değerlendirilmesi ve okuma kitaplarının içerisine eklenmesi gerekmektedir. Böylece kaybolmaya yüz tutmuş, eğitsel değeri yüksek olan ve insanlığın kültür tarihini oluşturan sözlü halk cevherlerimiz gün yüzüne çıkacak, çocuklarımızın ruhlarında izler bırakacaktır.

Kaynakça

- Bakırcıoğlu, R. (2016). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*. Genişletilmiş ikinci baskı. Ankara. Anı Yayıncılık
- Çınar, İ. (2022). *Halk ozanları bağlamında etnoandragoji*. Pegem Akademi.
- Görkem, İ. (2014). Eflâton Cem Güney ve folklor çalışmaları (Düzenlenen jübile töreni ve hakkında yazılanlar bağlamında). *Masal Babası Eflâton Cem Güney Sempozyumu Bildirileri*. Sivas
- Güney, E. C. (1966). *Folklor ve eğitim*. Millî Eğitim Basımevi
- Mutlu, N.Y. (2014). Eflaton Cem Güney'in Sivaslı oluşu. *Masal Babası Eflâton Cem Güney Sempozyumu Bildirileri*, Sivas
- Örnek, S.V. (1995). *Türk halkbilimi*. Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları
- <https://www.scribd.com/document/395045844/Sedat-Veyis-Ornek-Turk-Halkbilimi-pdf> internet adresinden 31.05.2024 tarihinde edinilmiştir.
- Yardımcı, M. (2014). Yüreklerin bam teli Eflâton Cem Güney. *Masal Babası Eflâton Cem Güney Sempozyumu Bildirileri*, Sivas